

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

Toimenpide-ehdotus 1: Syyttäjä tutkinnanjohtajaksi muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa

Keskusrikospoliisi suhtautuu kielteisesti ehdotettuun tutkinnanjohtajuuden siirtämiseen syyttäjälle muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa. Suomessa käytössä oleva poliisijohtoinen esitutkintajärjestelmä toimii erittäin hyvin, mistä hyvänä osoituksena on korkea rikosten selvittämisen prosentti verrattuna eurooppalaiseen tasoon ja esimerkiksi Ruotsiin. Erityisesti vakavissa rikoksissa rikosten selvittämisen prosentti on huomattavan korkea, minkä vuoksi työryhmän ehdotus tutkinnanjohtajuuden siirtämisestä muissa kuin yksinkertaisissa ja rutiininomaisissa asioissa vaikuttaa varsin epäloogiselta.

Keskusrikospoliisi toteaa, että syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen välistä yhteistyötä on kehitetty useiden vuosien ajan, ja isoimmista jutuista syyttäjä on lähtökohtaisesti aina mukana esitutkinnassa tutkinnan alusta alkaen. Suurimmat haasteet esitutkintayhteistyöhön tuovat syyttäjän riittämättömät resurssit, minkä vuoksi syyttäjillä on jo nykyisin vaikeuksia osallistua esitutkintayhteistyöhön riittävässä laajuudessa. Tutkinnanjohtajuuden siirtäminen edes osittainkaan syyttäjälle edellyttäisi huomattavasti enemmän resursseja kuin pelkkä esitutkintayhteistyöhön osallistuminen. Valtion nykyisessä taloustilanteessa vaaditun resurssilisäyksen saamista voi pitää jokseenkin epärealistisena. Samalla on hyvä huomioida, ettei resurssia voisi tutkinnanjohtajuuden siirtyessä siirtää poliisilta syyttäjälle, koska tutkinnanjohtajat toimivat poliisissa myös henkilöstöhallinnollisina esimiehinä.

Poliisin tutkinnanjohtajat ovat yleisesti kovan työpaineen alla. Esitutkinnassa ratkaisuja joudutaan toisinaan tekemään hyvin kiireellisellä aikataululla, ja edellä kerrotusti samalla johdetaan operatiivista henkilöstöä. Kahden tutkinnanjohtajan malli, jossa syyttäjä tekisi esitutkintaa koskevat päätökset, jotka esitutkintaviranomainen toteuttaisi, aiheuttaisi väistämättä merkittäviä viiveitä

esitutkintaan. Esimerkiksi pakkokeinojen käyttö vaatii lain soveltamisen lisäksi osaamista poliisin taktisista, teknisistä ja operatiivisista menetelmistä, joita syyttäjät eivät nykyisin riittävällä tavalla hallitse. Keskusrikospoliisi toteaa, että suurimmalla osalla poliisin tutkinnanjohtajista on koulutuksen lisäksi takanaan pitkä kokemus taktisesta ja teknisestä rikostutkinnasta. Tämänkaltaisen osaamisen merkitys korostuu erityisesti kiiretilanteissa.

Työryhmän esityksessä on esitetty, että pakkokeinojen käyttö kuuluisi syyttäjälle, koska kyse on lainkäytöstä. Keskusrikospoliisi toteaa, että pakkokeinojen käyttö on oikeudellisen harkinnan lisäksi suurelta osin tutkintataktista päätöksentekoa. Poliisin tutkinnanjohtajat ovat korkeakoulutettuja ja heillä on kattava osaaminen pakkokeinojen käytöstä, mitä varmistetaan laadukkailla täydennyskoulutuksilla. Lisäksi tietyistä pakkokeinoista ilmoitetaan jo nykyisin syyttäjälle, ja oikeudellisesti haastavissa päätöksissä on mahdollista hyödyntää syyttäjyhteistyötä. Keskusrikospoliisin korostaa lisäksi sitä, että poliisissa on panostettu oikeudellisen osaamisen varmistamiseen. Kaikissa poliisiyksiköissä toimii oikeudellista tukea antava oikeusyksikkö, minkä lisäksi useissa poliisiyksiköissä työskentelee niin sanottuja operatiivisia lakimiehiä, jotka tukevat mm. tutkinnanjohtajia operatiiviseen toimintaan liittyvissä oikeudellisissa kysymyksissä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että tutkinnanjohtajuuden siirtämisen sijaan olisi tärkeää saada syyttäjiä osallistumaan kattavammin esitutkintaan. Tämä sisältää esitutkinnan aloituksen, tutkinnanaikaiset palaverit ja esitutkinnan läpikäynnin ennen sen lopullista valmistumista. Tällöin syyttäjä voisi antaa jo varhaisessa vaiheessa poliisille ohjausta esimerkiksi tarvittavien näytöllisten seikkojen lisätutkinnasta sen sijaan, että huomioita tehdään vasta syyteharkintavaiheessa pahimmillaan vuosia esitutkinnan aloituksen jälkeen.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan hyvin toimivaa järjestelmää ei kannata romuttaa, vaan nykyistä järjestelmää tulisi kehittää osoittamalla syyttäjälle riittävästi resursseja esitutkintayhteistyöhön osallistumiseen.

Toimenpide-ehdotus 2 ja 32: Asianosaisille yhteinen sähköinen alusta esitutkintamateriaalia varten

Keskusrikospoliisi pitää kannatettavana esitutkintayhteistyössä hyödynnettävän sähköisen alustan perustamista. Alusta helpottaisi syyttäjyhteistyötä, kun syyttäjällä olisi nykyisiä käytäntöjä parempi mahdollisuus tutustua esitutkintamateriaaliin esitutkinnan eri vaiheissa.

Keskusrikospoliisi korostaa kuitenkin sitä, ettei esitutkinta-aineiston muodostuminen ole suoraviivaista. Näin ollen keskeneräinen esitutkinta-aineisto ei voi olla reaaliaikaisesti kaikkien asianosaisten saatavilla. Esitutkinta-aineisto ja siihen liittyvät tulokset muuttuvat tutkinnan edetessä, jolloin ei ole tarkoituksenmukaista luovuttaa aineistoa asianosaisille ennenaikaisesti. Tämänkaltaisen menettely saattaisi lisäksi paljastaa tarpeettomasti poliisin tutkintataktisia menetelmiä. Asian mahdollisessa jatkovalmistelussa tulee huomioida myös se, että esitutkinnassa

käsitellään suuret määrät niin sanottua raakadataa, mikä ei päädy osaksi esitutkimateriaalia eikä lähtökohtaisesti ole myöskään asianosaisjulkista.

Keskusrikospoliisi toteaa, että poliisilla on tällä hetkellä käynnissä hanke, jossa on tavoitteena parantaa tiedonkulkua viranomaisten välillä. Toteutuessaan tämä ratkaisee osan tässä kohdassa esiin tuoduista ongelmista.

Toimenpide-ehdotus 3 ja 33: Prosessuaalisten säännösten muuttaminen suureen asianomistajamäärään kohdistuvissa rikoksissa

Keskusrikospoliisi pitää ehdotusta prosessisäännösten muuttamisesta kannatettavana. Muutoksen tulisi kuitenkin koskea muitakin kuin tietoverkko- ja kyberrikoksia. Tietojärjestelmiä tulisi kehittää siten, että ne mahdollistavat yhdellä diaarinumerolla käsiteltävän rikosasioita, joissa saattaa olla kymmeniä tuhansia asianosaisia nimettynä ja niin, että asiakirjat olisi mahdollista toimittaa asianosaisille salassapitosäännökset huomioiden.

Toimenpide-ehdotus 4: Esitutkimakuulustelujen tallentaminen videolle

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta esitutkimakuulustelujen videotallentamisesta. Asian jatkovalmistelussa tulee kuitenkin kiinnittää huomiota kustannuksiin, joita videotallentaminen aiheuttaa esitutkimaviranomaiselle.

Videon käytön lisäksi Keskusrikospoliisi ehdottaa tarkasteltavaksi äänitiedostojen käytön mahdollisuutta. Äänitiedostot ovat helpommin siirrettävissä ja edellyttävät tietokoneilta vähemmän suoritustehoa. Tämän lisäksi Keskusrikospoliisi ehdottaa tarkasteltavaksi tekoälyn hyödyntämistä litteroinnissa, jolloin kuulustelujen kirjaamisesta voitaisiin ainakin osittain luopua.

Toimenpide-ehdotus 5: Syyteneuvottelun soveltamisalan laajentaminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta syyteneuvottelun käytön lisäämisestä. Keskusrikospoliisi kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että nykyisellään syyteneuvottelu ei nopeuta rikosprosessia poliisin näkökulmasta, sillä poliisin on käytännössä suoritettava täysimääräinen esitutkinta. Syyteneuvottelun tulisikin sijoittua esitutkinnan alkuvaiheeseen, jolloin se oikeasti keventäisi rikosprosessia myös esitutkinnan osalta.

Toimenpide-ehdotus 6: Esitutkinnan loppulausuntomenettelyn velvoittavuuden lisääminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta esitutinnan loppulausuntomenettelyn velvoittavuuden lisäämisestä. Loppulausuntomenettelyn velvoittavuuden lisäämisen myötä asianosaiset joutuisivat nykyistä tarkemmin perehtymään asiaan loppulausuntovaiheessa, mikä todennäköisesti sujuvoittaisi asian tuomioistuinkäsittelyä. Ehdotus lisäisi myös syyttäjän roolia esitutkinnassa.

Toimenpide-ehdotus 7: Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen ja menettelyn yksinkertaistaminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta sakkomenettelyn soveltamisalan laajentamisesta ja menettelyn yksinkertaistamisesta.

Toimenpide-ehdotus 8: Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien päätösten perusteluvelvollisuuden keventäminen

Keskusrikospoliisi kannattaa ehdotusta esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien päätösten perusteluvelvollisuuden keventämisestä. Samalla on kuitenkin hyvä huomioida, että laadukkaasti ja avoimesti perustellut päätökset lisäävät luottamusta viranomaistoimintaan, kun vastaavasti suppeat, vakiolauseilla laaditut perustelut voivat lisätä päätöksistä tehtyjen kanteluiden määrää. Lisäksi asianosaisten yhteydenotot päätöksen tehneeseen viranomaiseen saattavat suppeampien perusteluiden johdosta lisääntyä. Päätöksen perustelujen laajuudessa tulisikin voida huomioida asian laatu ja laajuus.

Keskusrikospoliisi toteaa yleisesti, että kaikki esitutkinnan muotomääräyksiä keventävät ehdotukset ovat tervetulleita. Esitutkinnan muotomääräysten määrä on muutaman vuosikymmenen aikana moninkertaistunut ja samalla lisännyt huomattavasti poliisin työmäärää rikostutkinnassa.

Keskusrikospoliisi ehdottaakin tarkasteltavaksi esitutkintaprosessin keventämistä sellaisten rikosten osalta, joissa säädetty ankarin rangaistus on enintään sakkoa tai 2 vuotta vankeutta. Tutkinnan muotomääräykset voisivat olla osin verrattavissa suppeaa esitutkintaa koskeviin muotomääräyksiin.

Lisäksi Keskusrikospoliisi ehdottaa tarkasteltavaksi hallinnollisten seuraamusten käyttöalan laajentamista. Rikosprosessissa käsiteltävien asioiden määrää saataisiin kevennettyä, jos lieviä rikoksia, esimerkiksi lievät työrikkokset yms., olisi mahdollista käsitellä nykyistä enemmän hallinnollisessa prosessissa.

Timo Kilpeläinen, Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Tommi Reen, Poliisilakimies

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

-

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

-

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

-

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

Toimenpide-ehdotus 116: Viranomaisyhteistyön kehittäminen erityisesti erityisosaamista vaativien digitaalisten ratkaisujen hyödyntämisessä ja digimaailmaan liittyvien ilmiöiden tunnistamisessa

Keskusrikospoliisi pitää viranomaisyhteistyön kehittämistä kannatettavana. Keskusrikospoliisissa on pidetty yhdyshenkilötoimintaa ja viranomaisyhteistyötä erittäin hyödyllisenä.

Digitaalisten välineiden kehittäminen on kallista, ja poikkihallinnollisella yhteistyöllä olisi mahdollista saada säästöjä. Viranomaisten kyky tunnistaa rikoksia on muuttuvassa yhteiskunnassa jatkuvasti kehitettävä asia. Uudet rikokset on kuitenkin pystyttävä tutkimaan. Yhdellä paljastustoimenpiteellä saattaa löytyä tuhansia huumausaine- tai tietosuojarikoksia, joiden tutkiminen vaatii huomattavia resursseja.

Timo Kilpeläinen, Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Tommi Reen, Poliisilakimies

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

-

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Keskusrikospoliisi pitää erikoisena sitä, että hankkeen jäsenistöstä puuttuu kokonaan sisäministeriön ja poliisin edustus, vaikka moni toimenpide-ehdotuksista liittyy suoraan esitutkintaviranomaisen toimintaan.

Keskusrikospoliisi toteaa, että tarkasteltaessa oikeusjärjestelmän toimivuutta poliisin resurssoinnilla on siinä suuri merkitys. Esimerkiksi poliisin tekemällä ennalta estävällä toiminnan avulla voidaan tehokkaasti vähentää rikosprosessiin päätyvien tapausten määrää.

Keskusrikospoliisi ehdottaa tarkasteltavaksi sähköisen asioinnin käyttöönottoa myös poliisin osalta. Laissa sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003) rajataan esitutkinta ja poliisitutkinta lain soveltamisalan ulkopuolelle. Vastaavasti lain digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019) 2 lukua ei sovelleta esitutinnan ja poliisitutinnan suorittamiseen. Poliisilla on suuri tarve hyödyntää erilaisia sähköisiä asiointipalveluja muun muassa kuulemisten, tiedoksiantojen ja muun digitaalisen materiaalin siirtämisvälineenä.

Sähköisten asiointipalveluiden käyttö mahdollistaisi poliisin toiminnan tehostamisen ja paremman asiakaspalvelun, kun kuulemiset voitaisiin toteuttaa tietoturvallisesti sähköisen asioinnin kautta sähköpostin sijaan. Täysimittainen sähköinen asiointi vaatii lainsäädäntömuutosten lisäksi sähköisen tietopalvelun (arkistoinnin) käyttöönottoa. Sähköisen asioinnin myötä myös tutkinnan päätösten lähettäminen voitaisiin hoitaa sähköisesti kirjepostin sijasta.

Timo Kilpeläinen, Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Tommi Reen, Poliisilakimies

Väyrynen Viola
Keskusrikospoliisi